

іншими навіть на відстані в тисячі кілометрів. У зв'язку з цим «життєвий світ» набуває певних глобалізаційних ознак. І тут виникає інша крайність – збереження ідентичності в культурі, мові, устоях, традиціях, навиках за умови глобалізації, коли інтеграція не змогла протистояти глобалізації. Беручи до уваги те, що питання «життєвого світу» стосується кожного індивіда як у площині (горизонталі) соціальної групи, де проживає індивід, так і в площині (горизонталі) професійної, навчальної групи.

Враховуючи, що певним напрямом дослідження «життєвого світу» є комунікативний напрям, то можна відзначити відповідну взаємозалежність від змін парадигми інформаційних процесів, які напряму впливають на комунікації та комунікативні процеси, що відбуваються в сучасних умовах розвитку суспільства.

Висновки. Новизною досліджень є поєднання таких важливих складових елементів, як: подальша цифровізація інформації та сфер суспільства, широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, результати «інформаційної революції», нові комунікації та комунікативні процеси, збільшення рівня поширення складових «інформаційного суспільства» на національні держави, що впливають на кожного окремого індивіда/суспільство, змінюючи надалі парадигму інформаційних процесів.

Перспективи подальших розвідок. Взаємозалежність та взаємовплив подальшого науково-технічного та технологічного прогресу, розвитку суспільства лежать на інформаційних процесах, які використовуються для питань комунікації та комунікативних процесів у суспільстві. Тому вироблення певних рекомендацій щодо подальшого використання результатів змін парадигми інформаційних процесів вимагає подальших розвідок.

Список використаних джерел

1. Mowlana H. 7.La circulation internationale de l'information: Analyse et bilan. – P., 1985. – P.3.
2. Бауман З. Глобалізація. Послєдствия для человека и общества / Пер. с англ. Г. М. Дашевского. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 188 с.
3. Березин В. М. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия. – М.: РИП-холдинг, 2003. – 174 с.
4. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.misto.kiev.ua/ECONOMY/inozemcev.dhtml>.
5. Иванов В. Ф. Информациа в журналистике [Електронний ресурс] / В. Ф. Иванов. – Режим доступу: <http://www.journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1835>.
6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. Под научн. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000.
7. Конспект лекций до курсу «Теорія масової інформації» для студентів І курсу денної та заочної форми навчання спеціальності 6.030301 «Журналістика» / Укл.: О. В. Юферева. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2015. – 76 с.
8. Перепечатка из книги: Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике (перевод с английского, под редакцией Р. Л. Добрушина и О. В. Лупанова). – М.: Изд. иностр. лит., 1963. – С.667–668.
9. Тоффлер Э. Третья волна: ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Москва, 2010. – 331 с.
10. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике (перевод с английского, под редакцией Р. Л. Добрушина и О. В. Лупанова). – М.: Изд. иностр. лит., 1963. – 824 с.

References

1. Mowlana H. 7.La circulation internationale de l'information: Analyse et bilan. – P., 1985. – P.3.
2. Bauman Z. Globalizacija. Posledstviya dlja cheloveka i obshhestva / Per. s angl. G. M. Dashevskogo. – M.: Izdatel'stvo «Ves' Mir», 2004. – 188 s.
3. Berezin V. M. Massovaja kommunikacija: sushhnost', kanaly, dejstvija. – M.: RIP–holding, 2003. – 174 s.
4. Inozemcev V. L. Sovremennoe postindustrial'noe obshhestvo: priroda, protivorechija, perspektivy [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.lib.misto.kiev.ua/ECONOMY/inozemcev.dhtml>.
5. Ivanov V. F. Informacija v zhurnalistike [Elektronnij resurs] / V. F. Ivanov. – Rezhym dostupu: <http://www.journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1835>.
6. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura: Per. s angl. Pod nauchn. red. O. I. Shkaratana. – M.: GU–VShJe, 2000.
7. Konspekt leksiy do kursu «Teoriya masovoyi informatsiyi» dlya studentiv I kursu dennoyi ta zaochnoyi formy navchannya spetsial'nosti 6.030301 «Zhurnalistyka» / Ukl.: O. V. Yufereva. – Zaporizhzhya: ZNTU, 2015. – 76 s.
8. Perepechatka iz knigi: Shennon K. Raboty po teorii informacii i kibernetike (perevod s anglijskogo, pod redakciej R. L. Dobrushina i O. V. Lupanova). – M.: Izd. inostr. lit., 1963. – S.667–668.
9. Toffler Je. Tret'ja volna: OOO «Firma «Izdatel'stvo ACT»; Moskva, 2010. – 331 s.
10. Shennon K. Raboty po teorii informacii i kibernetike (perevod s anglijskogo, pod redakciej R. L. Dobrushina i O. V. Lupanova). – M.: Izd. inostr. lit., 1963. – 824 s.

Kvashyn V. V., postgraduate student, Kyiv University of tourism, economics and law (Ukraine, Kyiv), kvas_v_v@i.ua

Changes in paradigm of information processes in the context of modern social development

The subject of the study is the consideration of changes in the paradigm of information processes under the influence of the rapid introduction of scientific and technological progress, in the first place digital and information and communication technologies in all spheres of society: spiritual, social, economic and political. Such significant changes in the issues of receiving, processing, transmitting and storing became possible due to the digitalization of information, the widespread use of digital technologies, which ultimately became the basis for the emergence of an «information society» as one of the main areas of development of society, the so-called «post-industrial» civilization development direction. The aforementioned innovations also influenced the issues of communication and communicative processes in society, thus creating the preconditions for transformations in the further development of society and individuals. The changes in approaches to communication and communicative processes were influenced by new trends in «social information», «social communications» and «mass communications». This was made possible by the emergence of the Internet, social networks, social media and technological opportunities for the media. Such changes affect the «life world», «life experience», culture, traditions, customs and change the tendency to preserve identity in the conditions of globalization. In addition, changes in the paradigm of information processes indirectly affect moral and ethical issues and human dignity in today's digital environment.

Keywords: information processes, information, digitization, digital technology, information and communication technology, communication, social spheres, social development.

* * *

УДК 316.6:177.7

Кожем'якіна О. М.,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет
(Україна, Черкаси), oksniko@ukr.net

КОМУНІКАТИВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МЕДІАДОВІРИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Здійснено концептуальний аналіз специфіки функціонування медіадовіри в умовах інформатизації суспільства, зважаючи на суперечливі комунікативні

та соціальні ефекти, підстави та наслідки довіри як ціннісної основи соціальної взаємодії у медіапросторі. Розглянуто конструктивні та деструктивні ефекти комунікативних практик медіадовіри в контексті аналізу комунікативної та стратегічної дії. Особлива увага звертається на виявлення підстав та маркерів вразливості медіадовіри, маніпулятивних можливостей медіавпливів, практик симуляції достовірності інформації. Наголошується також на інтегративному, мобілізаційному, легітимативному, мережевому ефектах медіадовіри.

Ключові слова: довіра, медіадовіра, медіареальність, цінність, ідеологія, маніпуляція, вразливість, постправа.

Відчутні зміни в глобальній конфігурації смислів, інституцій, способів життя та ціннісно-світоглядних настанов сучасності зумовлюють звернення до аналізу соціокультурних підстав появи нових форм соціальних зв'язків та особистісних модусів існування. Згідно Е. Гідденсу, аналіз нових можливостей сучасності слід здійснювати в термінах безпеки та небезпеки, довіри та ризику, оскільки темп, масштаб та інституційна природа змін сучасних форм соціального життя мають, окрім сприятливих, невизначені та парадоксальні наслідки [1, с. 117–119]. Трансформаційні процеси в динаміці сучасного суспільства завдяки появі нових технологій створення, обробки, збереження та розповсюдження інформації зумовлюють розвиток та вдосконалення засобів встановлення інформаційного контакту на різноманітних рівнях соціальної взаємодії, виразнюючи проблематику вдосконалення психологічних та соціальних технологій ефективного впливу. Комунікативні та соціальні ефекти нових технологій охоплюють усі сфери сучасного соціуму: від повсякденних взаємин до економіки, політики, науки, освіти, медицини, культури тощо, формуючи, згідно М. Кастельсу, нову соціальну морфологію з «мережевою» логікою та демонструючи потужність влади інформаційних структур [2]. Радикально змінюються і самі інформаційні канали, значно посилюючи їх вплив в аспекті трансформації реальності як на внутрішньодержавному рівні, так і в глобальному масштабі.

В цих умовах значно актуалізується проблематика медіадовіри як гнучкої соціокультурної детермінанти в суперечливій динаміці сучасного інформаційного простору, виразнюючи питання як його змістовного наповнення, так і різноманітних комунікативних ефектів. Виявляючи кризовість підстав соціальної надійності, відкритості та інтегративності, довіра постає своєрідним атрибутом сучасності, про що свідчить потужний сплеск наукової зацікавленості значними проблемами, зокрема, тих дослідників, що цікавляться інформаційними та глобалізаційними змінами сучасності (Ф. Фукуяма, Е. Гідденс, Н. Луман, П. Штомпка та ін.). Дослідницька стратегія концептуалізації довіри як соціокультурного явища сучасності бере початок у теорії «соціального простору» П. Сорокіна, П. Бурдьє, Е. Гідденса, «соціального капіталу» та теорії обміну Дж. Коулмена, Р. Патнема, Ф. Фукуяма, теорії «соціального становлення» та культури довіри П. Штомпки, довіри як ознаки ускладнення сучасності А. Селігмена, довіри як редукції соціальної складності Н. Лумана, концепції «інкапсульованої довіри» Р. Хардіна, теорії комунікативної дії Ю. Габермаса.

Соціокультурний та інституційний виміри медіапростору та суперечливі аспекти медіадовіри досліджуються у працях Г. М. Маклюєна, Р. Стултса, С. Харрісона, Н. Лумана, Ж. Бодріяра, У. Ліпмана,

В. Беньяміна та ін., які розглядають медіа не лише як засіб передачі інформації, а й виявляють їх різнобічні аспекти – від розширення людських властивостей (Г. М. Маклюєн) до виробництва штучної реальності та віддалення соціальної дійсності (Ж. Бодріяр), виразнюючи проблематику маніпулятивності та вразливості медіадовіри, а також достовірності пропонованої інформації. На методологічних засадах структурно-функціонального підходу здійснюють аналіз медіапростору представники американської соціології (Р. Мертон, Г. Лассуел, П. Лазерфельд), виявляючи інституційні та політико-ідеологічні чинники функціонування засобів масової комунікації.

Водночас слід зазначити, що безпосередній праць, присвячених комплексному аналізу специфіки функціонування довіри у медіапросторі доволі мало, переважно досліджуються тенденції та стратегії довіри до ЗМІ, а також різноманітні ефекти масової комунікації (Г. Лассуел, Р. Мертон, Дж. Курран, Б. Бльобаум, Д. МакКуйл, Ф. Кітлер, М. Назаров, А. Купрейченко, Е. Шляхова, А. Каверіна та ін.).

Тому метою даного дослідження є здійснення концептуального аналізу специфіки функціонування медіадовіри в умовах інформатизації суспільства, зважаючи на суперечливі комунікативні та соціальні ефекти, підстави та наслідки довіри як ціннісної основи соціальної взаємодії у медіапросторі.

Теоретики медіального дискурсу концепт медіа використовують для позначення опосередкування комунікацій технічними засобами та способами передачі інформації, фіксуючи не тільки інструментальні чи каналні його складові, а й різноманітні ефекти комунікативного впливу, що зумовлює аналіз медіапростору у розмаїтті соціокультурних впливів та контекстів. В широкому сенсі під мас-медіа розуміються не лише засоби вертикального розповсюдження інформації (преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет-видання), а й соціальні медіа як горизонтальні онлайн-комунікації, зважаючи також на стрімку динаміку розширення інтернет-простору. В сучасному медіапросторі відбувається накладання різноманітних засобів трансляції інформації (текст, аудіо, відео) з електронними засобами комунікації, формуючи соціокультурний простір, що забезпечує нові формати соціального зв'язку та нові способи продукування ціннісно-нормативних засад соціуму. Особливо перспективними видаються наукові розвідки у соціально-філософському аналізі особистих та соціальних наслідків медіальних взаємодій в умовах тоталізації впливу інформаційних технологій на всі сфери життя сучасної людини.

Становлення сучасної медіареальності демонструє появу такого феномена, як медіадовіра, що розуміється в якості різновиду довіри, який «виникає в процесі масової комунікації з використанням матеріальних, в тому числі електронних, носіїв та засобів» [3, с. 193]. Медіадовіра позначає формування відносин відкритої інформаційної взаємодії та готовність сприйняття нової реальності в опосередкованому комунікативними технологіями соціокультурному просторі в умовах значного зниження можливостей контролю та перевірки. Складність у концептуальному аналізі довіри обумовлюється тим, що даний феномен є мультифункціональним та

всепроникним, уможливаючи соціальні взаємодії на міжособистісному, генералізованому, інституційному рівнях, актуалізуючи прояви експертної та символічної довіри.

З урахуванням властивих довірі базальних експектацій безпечності світу та інтенції покладання на волю генералізованого Іншого, в якості ключових виокремимо наступні особливості медіадовіри:

– взаємообумовлене подвійне відношення – *відношення–оцінка*, що характеризує позитивно–селективне сприйняття надійності джерела інформації та її достовірності, авторитетності та незалежності адресатів, компетентності експертної думки; та *відношення–зв'язок*, що відображає стимульне формування результативної відкритості до комунікативної взаємодії в тривалій перспективі, активної підтримки та відповідальної співучасті з Іншим, який отримує певні повноваження відносно предметів довіри;

– специфічний набір соціально–комунікативних очікувань – надійності взаємодії, компетентності, добрих намірів, виконання добровільно взятих зобов'язань належним чином, неопортуністичності.

В цілому різноманітні аспекти довіри до он–лайн інформації зосереджуються навколо чинників визначення надійності інформації та її джерел, якості експертного середовища, особистісних характеристик суб'єктів інформаційної взаємодії, досвіду довірчих відносин, медіа–ідентичності, інформаційної культури довіри тощо.

Зважаючи на розмаїття функцій медіа (серед яких зазвичай виокремлюють інформативну, інтерпретативну, ціннісно–нормативну, координативну, інтегративну, ідентифікативну, культуротворчу, розважальну, мобілізаційну), довіра до них розглядається як важлива частина соціалізації особистості та чинник підтримки соціального порядку, а також доволі дієвий механізм управління суспільною думкою. Парадоксальність довіри обумовлюються тенденціями самопотрапляння в ситуацію ризику та обману, оскільки люди часто приймають рішення на шкоду власним інтересам [4, с. 25].

Зокрема, ще теоретик пропаганди Г. Лассуел наголошував на значних маніпулятивних можливостях технологій медіавпливів, вибудовуючи теорію менеджменту колективних уявлень за допомогою маніпуляцій значущими символами та розробляючи дієві стратегії пропаганди. В аспекті стратегій ідеологічної обробки вчений вводить поняття креденди – довіри – як сфери догматичної раціональності, що забезпечує когнітивний вимір некритичних доктринальних підстав довіри шляхом доводів і переконань, та міранди, що виявляє дієвість ірраціонального, містить символічні комунікативні засоби чуттєвої актуалізації, пробудження чуття лояльності [5, р. 10–11].

В дослідженні принципів функціонування медіа та їх силових ліній Г. М. Маклюен відзначає певний ефект прихованого управління, наголошуючи, що будь–який засіб комунікації «володіє здатністю нав'язувати занадто довірливим свої припущення» [6, с. 19]. Механізм довіри іманентно включений у саму суть медіа, уможливаючи комунікативні ефекти взаємопорозуміння та стратегічні пріоритети пропаганди смислів. Акцентуючи увагу на визначальній інформативній ролі масмедіа у житті

сучасної людини, Н. Луман зауважує, що все, що ми знаємо про суспільство і світ – через новини, рекламу, розваги – ми знаємо завдяки масмедіа [7]. Усвідомлюючи тотальну залежність від масмедіа рівня та стану поінформованості, а також ціннісно–нормативної структурації і підтримки способу нашого життя, виникає логічна пересторога у вигляді відчуття підозри, що долається шляхом дешифрації з орієнтацією на рівень довіри до адресата. В той же час, зазначає Н. Луман, навіть усвідомлюючи безпідставність довіри до масмедіа, захищаючись та звинувачуючи їх у маніпуляціях, ми не спроможні змінити цю ситуацію, оскільки «знання, запозичене у масмедіа, неначе саме по собі утворює замкнену самопідтримуючу структуру» [7, с. 8].

З метою більш глибокого осягнення механізму функціонування масмедіа, Н. Луман пропонує звернутись до аналізу розрізень між повідомленням та інформацією, увиразнюючи більш–менш *об'єктивну* складову того, «що спостерігається» та переважно *суб'єктивну* того, «як це спостерігається». Сама реальність масмедіа постає як подвоєння реальності, як реальність «спостережень другого порядку», модус рефлексії якого базується на «спостереженні того, як суспільство, передаючи своє самоспостереження у володіння функціональної системи мас–медіа, приймає такий спосіб спостереження в модусі спостережень спостерігачів» [7, с. 134].

Масмедіа продукують мультиплікацію реальностей, значно посилюючи властивий медіа ефект *інтерпретаційного примусу*, що виявляє широкі можливості у продукуванні потрібних смислів шляхом фрагментації та семантичного викривлення інформації, прихованої чи відвертої неправди, ігор з контекстами та фактами, жорсткої категоризації, відчутних ідеологічних акцентів, упередженні, використання фантомних образів тощо.

З радикальною критикою медіа виступає Ж. Бодрійяр, який виявляє симуляційний характер медіареальності як систем не–комунікації, демонструючи ілюзорність у споживанні знаків та образів, втрату достовірності та значне віддалення від істини. Завдяки властивим медіа технікам нагнітання страху та видовищній драматизації руйнується екзистенційна довіра, посилюється вразливість та чутливість до небезпек, зникає реальність та цінність справжнього, натомість постає простір образів як «метамови відсутнього світу» [8, с. 161].

Перефразовуючи Ж. Бодрійяра, визначимо медіа–довіру як статистичний вираз симуляції референцій «мовчазної більшості», моделі яких тиражуються медіа у полі поглинання та імплозії. Масам як породженню інформаційної культури властива тотальна некритична довіра: вони інволютивні, уникають сенсу, політичного, репрезентації, історії та ідеології, покладаючись на інерційну силу «сомнабулічної відреченості» [9, с. 58]. Згідно Ж. Бодрійяру, соціальне, яке завдяки раціональності руйнувало символічні структури, заміщається масмедіа та інформацією, чий «ірраціональний шал» руйнує соціальне [9, с. 32].

В цілому медіадовіра внаслідок наявності специфікації та опосередкованих чинників комунікації має посилення невизначеності та обмежений доступ до достовірної інформації, розширюючи коло непевних Інших: кінцевий вияв довіри до самої інформації

обумовлюється рівнем довіри до джерела та експертної думки, демонструючи цілковиту відкритість до запропонованої інформації, наявність хоча б мінімальних альтернатив якій залежить від рівня демократизації суспільства. Відтак ключовими маркерами вразливості та непевності у медіадовірі постають орієнтація на непрямі обставини, невизначені підстави та покладання на компетентність структур, які виконують функції інтерпретації та трансляції смислових компонентів комунікації. Саме інтенція готовності бути керованим та передавання повноважень медіа у тлумаченні смислів і підбору способів комунікації постає технікою спрощення соціальних взаємин, натомість увиразнюючи проблематику співвідношення цілей та цінностей у різноманітних площинах (зокрема, політичного, соціокультурного, ментального, економічного вимірів).

Зауважимо, що характерною ознакою медіадовіри постає не тільки можливість відвертих маніпуляцій, а й спроможність встановлювати згоду та формувати переконання в правильності існуючих порядків. Таким чином, зростає дієвість легітимативної функції медіадовіри, яка визначає ціннісні детермінанти надійності та визнання у сприйнятті медіаресурсів.

Досліджуючи процеси маніпулятивних технік зловживання медіадовірою, необхідно звернутись до аналізу конструктивних та деструктивних ефектів комунікативних практик в процесі ви будови соціальної взаємодії. Сама інтенція комунікації містить установку на довіру та порозуміння, увиразнюючи значущість підтримки суб'єкт-суб'єктних взаємин. Каузальний характер довіри зумовлює її концептуалізацію в якості умови і водночас результату смислової комунікації як опосередкованої та цілеспрямованої взаємодії, що реалізує потенціал ціннісної відповіді.

Розрізнення комунікативної та стратегічної дії, запроваджене Ю. Габермасом, є модерним варіантом втілення ціннісної та цілерациональності (запропонованої М. Вебером), що дозволяє розглянути конструктивні та деструктивні ефекти комунікативних практик медіадовіри. Комунікативна раціональність є аналогом ціннісної раціональності, позначаючи суб'єкт – суб'єктну орієнтацію на взаєморозуміння та взаємне рівноправне узгодження інтересів та планів шляхом аргументативного дискурсу [10, с. 54]. Стратегічна раціональність в своїй основі має цілерациональність індивідуальних планів дій, визначаючи суб'єкт – об'єктні відносини, де Інший постає об'єктом панування чи владарювання. Медіареальність сучасного суспільства демонструє широкі можливості заміни комунікативної раціональності стратегічною, що сприяє поширенню маніпулятивних дій у вигляді ідеологічних та соціально-технологічних конструктів, порушуючи узвичаєну ієрархію цілей та цінностей.

Згідно Н. Луману, цінності є одним із найголовніших, але не достатнім, принципом редукції нескінченності, постаючи в якості елементарних форм досвіду та контрфактичних стабілізуючих очікувань, які завдяки визначеному способу інтерпретації, генералізації та абстрагування структурують горизонти дій для раціонального вирішення проблеми [11, с. 32]. Особливо значущим постає питання співвідношення цінностей, цілей та засобів. Зважаючи на співвідношення підстав, каузальних проблем та наслідків, концептуалізація

цінностей передбачає певні абстракції відносно необхідності урахування множини прямих та непрямих наслідків і супутніх впливів; принцип цілі по суті функціонально «опановує» цінності, оскільки зазвичай виходить з конкретних умов та постулює «обов'язковість частини задіяних цінностей з нехтуванням решти, наскільки йдеться про заподіяння певного впливу. Ціль мусить виправдовувати засоби, тобто легітимувати вигідність «ціни» діяння» [11, с. 40]. Відтак знову піддається сумніву регулятивна сила та ієрархія цінностей у виявленні альтернатив, що увиразнює проблематику нескінченної соціальної складності. Концептуалізація довіри в термінах очікуваної, вірогідної, але непевної достовірності як способу подолання невизначеності увиразнює також питання можливості підстав істинності та «справжності» у вибудові соціальних взаємодій та пошуках підстав довіри у їх суб'єктивних та об'єктивних конотаціях. Специфіка медіадовіри полягає у посиленні недостовірності внаслідок появи додаткових сугестивних ефектів та засобів дистанціації і трансляції, які самі потребують категоризації відповідно до авторитетності, надійності, інформативності тощо. Медіадовіра в суспільстві споживання втрачає критерії розрізнення маркерів достовірності, супроводжуючи поширені комунікативні практики некритичної довіри, що знаходить своє вираження у фішингу, технологіях ідеологічної пропаганди, психометрії, мікротаргетингу тощо.

Ілюструючи доволі небезпечні тенденції та масштаби маніпулятивних ігор зі смислами в сучасному інформаційному суспільстві, у публічну сферу стрімко увірвався концепт «постправди» (post-truth), який Оксфордський словник у 2016 році визнав «словом року», зважаючи на рекордне зростання його контентного вжитку порівняно з попереднім роком. Дискурс постправди як приклад деструктивного ефекту комунікативних практик медіареальності знімає питання потреби у визначенні достовірності інформації, нівелює базове для медіадовіри очікування надійності джерел інформації, демонструючи дієвість практик заміни процесів пошуку об'єктивних фактів обґрунтування правдивості інформації на технології «створення реальності» шляхом тиражування брехні, пліток, чуток. Політика постправди відображає нормативну основу прийнятності практик ідеологічних маніпуляцій з пріоритетами емоційного, некритичного, керованого сприйняття належним чином оформленої викривленої інформації з відповідним візуальним рядом, формуючи публічний дискурс шляхом численних повторень у всіляких дебатних шоу, газетах, на новинних радіо- та телеканалах, у соціальних мережах тощо. Дискурс постправди постає деградацією самого суспільно-політичного дискурсу, що свідчить про свідоме ігнорування та симуляцію комунікативної раціональності. По суті постправда постає комунікативною технологією спекуляції медіа довірою за рахунок руйнації базових основ довіри до світу, порушуючи стандарти професійної етики, нівелюючи авторитет експертного середовища та свідомо ігноруючи факти.

В той же час, глобалізаційні виміри сучасності надають і значні можливості для появи конструктивних ефектів медіареальності, адже завдяки розвитку інформаційних технологій та просторово-часової дистанціації з'являються додаткові переваги для

збільшення продуктивних соціальних контактів та стимулювання самореалізаційної динаміки. Поява широкої мережі медійних платформ сприяє активізації та розширенню громадянської участі, уможливорює підтримку репутаційного капіталу, формує свого роду медіа-культуру інформаційного суспільства. Яскравими прикладами «економіки медіадовіри» є розповсюджені практики спільного користування товарами, ініціація та підтримка благодійницьких програм, прозорих платформ для унеможливлення та розкриття корупційних схем, надання житла для тимчасового перебування туристів у іншій країні, знаходження супутників у поїздах, електронна торгівля, розмаїта мережа он-лайн послуг, поява криптовалют та безліч іншого, виявляючи значні переваги медіадовіри як засобу економії соціальних витрат та редукції соціальної складності, але лише за умови дотримання певного ціннісно-нормативного рівня надійності соціальних взаємин та порядності учасників.

Висновуючи зазначимо, що в контексті аналізу ціннісних підстав «цифрових дивідендів» та структурно-функціональної специфіки медіадовіри в он-лайн середовищі виявляються наступні медіа-ефекти: *інтегративний* (в сенсі кумулятивності колективних зусиль), *мобілізаційний* (як можливості миттєвого об'єднання однодумців на основі горизонтальних соціальних зв'язків), *маніпулятивний* (в аспекті прихованого впливу на формування потреб, смаків, поглядів, цінностей та ін.), *легітимативний* (як можливості організації і вияву підтримки та визнання, а також засудження відвертих зловживань і некомпетентності), *мережесвий* (завдяки створенню «мереж довіри» формуються зони безпеки та забезпечуються простори для самореалізації, в яких знижуються ризики зловживань та розповсюджується репутаційний капітал), *симулятивний* (як спроможності впливати на сприйняття та конструювання реальності, зокрема, в напрямку ментальної моделі симуляції реальності, знепотреблення підстав достовірності). Метасоціальні ефекти медіадовіри базуються на визнанні певних гарантів соціального порядку, що мають ціннісно-нормативну природу, сприяючи заохоченню вияву продуктивної медіадовіри та її підтримки.

Концептуалізація медіадовіри в термінах вразливості та відкритості медіа-впливам особливо посилює проблематику ризиковості довіри та її маніпулятивних ефектів, посилюючи в умовах невизначеності мотивів, джерел та носіїв інформації (фейків, блогів, коментарів, природної реклами тощо) значущість формування медіакультури – критичного мислення, інфо-грамотності, інфо-безпеки, інфо-відбору, інфо-відповідальності тощо. Суттєвих трансформацій зазнають інституційні засоби підтримки довіри, зокрема, репутаційний капітал, надійність джерел інформації та наявність їх альтернатив, якість самих інформаційних повідомлень, міра їх достовірності.

Відтак значення «цифрових дивідендів», що виявляють нові можливості у зростанні ефективності соціальної взаємодії та сприяють людському розвитку, слід розглядати з урахуванням нових ризиків та небезпек, що також є супутніми наслідками розповсюдження інформаційно-комунікативних технологій, зумовлюючи нагальну потребу у формуванні медіакультури та етики цифрової доби.

Список використаних джерел

1. Гидденс Э. Последствия современности / Энтони Гидденс; [пер. с англ. Г. Ольховикова, Д. Кибальчича]. – М.: Практикс, 2011. – 352 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; [пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана]. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Купрейченко А. Б., Шляхова Е. В. Медиадоверие как интегрированный социально-психологический феномен / А. Б. Купрейченко, Е. В. Шляхова // Знание. Понимание. Умение. – 2013. – №1. – С.191–196.
4. Акерлоф Дж. Охота на простака. Экономика манипуляций и обмана / Джордж Акерлоф, Роберт Шиллер; [пер. с англ. Э. Кондуковой]. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2017. – 320 с.
5. Lasswell H. D. Language of power / H. D. Lasswell // Language of politics; studies in quantitative semantics / Harold D. Lasswell, Nathan Leites and associates. – New York: G. W. Stewart, 1949. – P.3–19.
6. Маклюэн Г. М. Понимание медиа: Внешние расширения человека / Герберт Маршалл Маклюэн; [пер. с англ. В. Николаева]. – М.: КАНОН-пресс-Ц, 2003. – 464 с.
7. Луман Н. Реальность массмедиа / Н. Луман; [пер. с нем. А. Ю. Антоновского]. – М.: Практикс, 2005. – 256 с.
8. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. Е. Самарской]. – М.: Культурная революция; Республика, 2006. – 269 с.
9. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. Н. Сулова]. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. – 95 с.
10. Габермас Ю. Постметафизичне мислення / Юрген Габермас; [пер. з нім. В. Купліна]. – К.: Дух і Літера, 2011. – 280 с.
11. Луман Н. Поняття цілі та системна раціональність: щодо функцій цілей у соціальних системах / Ніклас Луман; [пер. з нім. М. Бойченка, В. Кебуладзе]. – К.: Дух і літера, 2011. – 336 с.

References

1. Giddens Je. Posledstvija sovremennosti / Jentoni Giddens; [per. s angl. G. Ol'hovikova, D. Kibal'chicha]. – M.: Praksis, 2011. – 352 s.
2. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura / M. Kastel's; [per. s angl. pod nauch. red. O. I. Shkaratana]. – M.: GU VShJe, 2000. – 608 s.
3. Kuprejchenko A. B., Shljahovaja E. V. Mediadoverie kak integrirovannyj social'no-psihologicheskij fenomen / A. B. Kuprejchenko, E. V. Shljahovaja // Znanie. Ponimanie. Umenie. – 2013. – №1. – S.191–196.
4. Akerlof Dzh. Ohota na prostaka. Jekonomika manipulacij i obmana / Dzhordzh Akerlof, Robert Shiller; [per. s angl. Je. Kondukovoj]. – M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2017. – 320 s.
5. Lasswell H. D. Language of power / H. D. Lasswell // Language of politics; studies in quantitative semantics / Harold D. Lasswell, Nathan Leites and associates. – New York: G. W. Stewart, 1949. – P.3–19.
6. Makljuven G. M. Ponimanie media: Vneshnie rasshirenija cheloveka / Gerbert Marshall Makljuven; [per. s angl. V. Nikolaeva]. – M.: KANON–press–C, 2003. – 464 s.
7. Luman N. Real'nost' massmedia / N. Luman; [per. s nem. A. Ju. Antonovskogo]. – M.: Praksis, 2005. – 256 s.
8. Bodrijar Zh. Obshhestvo potreblenija. Ego mify i struktury / Zh. Bodrijar; [per. s fr. E. Samarskoj]. – M.: Kul'turnaja revoljucija; Respublika, 2006. – 269 s.
9. Bodrijar Zh. V teni molchalivogo bol'shinstva, ili Konec social'nogo / Zh. Bodrijar; [per. s fr. N. Suslova]. – Ekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta, 2000. – 95 s.
10. Gabermas Ju. Postmetafizychnje myslennja / Jurgen Gabermas; [per. z nim. V. Kuplina]. – K.: Duh i Litera, 2011. – 280 s.
11. Luman N. Ponjattja cili ta systemna racional'nist': shhodo funkcii' cilej u social'nyh systemah / Niklas Luman; [per. z nim. M. Bojchenka, V. Kebutadze]. – K.: Duh i litera, 2011. – 336 s.

Kozhemiakina O. M., Ph.D., candidate of philosophical sciences, Associate Professor of Department of Philosophy, Cherkassy State Technological University (Ukraine, Cherkassy), oksniko@ukr.net

Communicative determinants of mediastrust in the modern information society

A conceptual analysis of the specificity of the functioning of media trust in the conditions of society's informatization has been made, taking into consideration the

contradictory communicative and social effects, the causes and consequences of trust as a valuable basis for social interaction in the media space. The constructive and destructive effects of communicative practices of media trust in the context of analyzing communicative and strategic actions are analyzed. Particular attention is paid to identifying the bases and markers of vulnerability of media trust, manipulative opportunities of media influences of media effects, practices of simulating the reliability of information. The integrative, mobilizational, legitimate, network effects of media trust are also considered.

Keywords: trust, media trust, media reality, value, ideology, manipulation, vulnerability, post-truth.

* * *

УДК 141.7

Колесніченко С. С.,
аспірант, Київський університет
туризму, економіки і права
(Україна, Київ), koles_s_s@i.ua

Влада у сучасній соціально–політичній системі координат

Предметом дослідження статті був розгляд питань влади у контексті сучасної соціально–політичної системи координат з огляду на трансформації, які відбуваються в усіх сферах суспільства під впливом стрімкого розвитку та впровадження інформаційно–комунікаційних та комп'ютерних технологій, подальшої широкій цифровізації інформації та інформаційних процесів, а також відповідних змін у питаннях комунікації та комунікативних процесів. Завдяки цьому відбуваються кардинальні зміни в частині появи соціальних мереж, соціальних медіа, так званого «кібернетичного простору» та «кібернетичної реальності», нових соціальних та масових комунікацій. Що в свою чергу відкриває нові можливості для впливу, формування та маніпулювання масовою свідомістю, використовуючи сучасні технології та техніку як з боку влади, громадських організацій, так і суспільства. Крім того було звернуто увагу на те, що і на саму владу та владні відносини впливають сучасні інформаційно–комунікаційні та комп'ютерні технології. Також важливим моментом, який впливає на питання влади можна відзначити глобалізацію. А це, в свою чергу, змінює підходи та парадигму влади та владних відносин. Крім того потребують уваги питання впливу та взаємозв'язку, такі як: «життєвий світ», «життєвий простір», культура, звичаї, морально–етичні норми, свобода та людська гідність (в першу чергу це стосується збереження ідентичності в умовах глобалізації) при здійсненні влади. У зв'язку з чим і виникає актуальність дослідження влади у сучасній системі соціально–політичних координат.

Ключові слова: влада, владні відносини, розвиток суспільства та його сучасні трансформації, інформаційно–комунікаційні та комп'ютерні технології, соціальні та масові комунікації, соціально–політичні відносини у суспільстві.

Бурхливий розвиток науково–технічного прогресу разом із стрімкими темпами впровадження у повсякденне життя його результатів, в першу чергу, інформаційно–комунікаційних та комп'ютерних технологій, результатів «інформаційної революції», цифровізації інформації, інформаційних процесів та усіх сфер суспільства, переходу на нові формати питань комунікації та комунікативних процесів стали основним каталізатором усіх змін, які відбуваються на сьогодні в частині розвитку суспільства, влади та відносин між ними.

У зв'язку з цим питання влади у контексті сучасної соціально–політичної системи координат виходять на новий рівень і потребує нового додаткового осмислення для вироблення практичних рекомендацій впровадження в дію теоретичних напрацювань для подальшого використання в умовах прискореного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питаннями влади у контексті соціально–політичних відносин приділялося достатньо уваги з боку філософів, мислителів і дослідників, серед яких можна виділити: Аристотель, З. Бауман, Д. Белл, Н. Бердяєв, І. Берлін,

П. Бурд'є, А. Велмер, М. Кастельс, Н. Мак'явеллі, Платон, А. Сен тощо.

Враховуючи важливість і практичну цінність праць, варто зазначити, що питання влади у контексті сучасної соціально–політичної системи координат, будучи частиною загальної проблеми філософського осмислення подальших шляхів розвитку суспільства, вимагає подальших досліджень, в першу чергу, в частині взаємодії та впливу між владою та суспільством з огляду на ті зміни, що відбуваються.

Таким чином, метою цього дослідження є вивчення теоретичних підходів до розуміння питання влади у контексті сучасної соціально–політичної системи координат під впливом на цей процес сучасних змін та тенденцій щодо соціально–політичних відносин у суспільстві.

На початку нашого дослідження пропонуємо детальніше зупинитись на самому питанні, що таке «влада», оскільки впродовж усього свого існування людство завжди стикалося з її різними формами та проявами, починаючи від влади в сім'ї та закінчуючи владою держави. Досліджуючи питання влади, Аристотель у своїй праці «Політика» відзначає таке: «володарювання і підпорядкування не тільки необхідні, але й корисні, і прямо від народження деякі істоти різняться [в тому відношенні, що одні з них як би призначені] до підпорядкування, інші – до володарювання», а отже, «чим вище стоять підлеглі, тим досконаліша сама влада над ними; так, наприклад, влада над людиною більш досконала, ніж влада над твариною», і тому «чим вище стоїть майстер, тим більш досконалою є виконувана ним робота; але, де одна сторона панує, а інша підпорядковується, там тільки й може йти мова про будь–яку їх роботу» [1, с. 379]. Розмірковуючи далі, Аристотель відзначає, що «у всякій живій істоті насамперед можна углядіти владу панську і політичну», там де «душа панує над тілом, як пан, а розум над вашими прагненнями – як державний муж», тому «звідси ясно, наскільки природно і корисно для тіла бути в підпорядкуванні у душі, а для схильної до афектів частини душі – бути в підпорядкуванні у розуму і розумового елемента душі і, навпаки, який завжди отримує шкоди при рівному або зворотному співвідношенні» [1, с. 379–380]. Платон у своїй праці «Держава» відзначав, що «У кожній державі силу має той, хто при владі. ... Встановлює ж закони всяка влада в свою користь: демократія, демократичні закони, тиранія – тиранічні, так само і в інших випадках. Встановивши закони, оголошують їх справедливими для підвладних – це і є якраз те, що корисно владі, а того, хто їх переступає, карають як порушника законів і справедливості» [10]. В свою чергу, відносно володарювання Н. Мак'явеллі у своїй праці «Державотворець» зазначає таке: «найбільше володаря починають ненавидіти тоді, коли він зазіхає на майно і жінок своїх підданих. ... доки в народі не віднімають ні майна, ні честі, доти він спокійний», а «зневажають тоді, коли він має славу непостійної, легковажної, зніженої, слабодухої, нерішучої людини», коли «у стосунках зі своїми підданими бажано, щоб його присуд завжди був непохитний і щоб усі знали, що його годі комусь ошукати чи перехитрувати» [9, с. 463], тому «державна міцна й мудрий володар там, де намагаються не озлобляти панство і водночас годити